

POSTANOWIENIE

Dnia 8 listopada 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z wniosku M. K.
przy uczestnictwie A. K.
z udziałem prokuratora Prokuratury Krajowej Renaty Pawłowskiej
o podział majątku wspólnego,
na posiedzeniu jawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 8 listopada 2019 r.,
na skutek zagadnienia prawnego
przedstawionego przez Sąd Okręgowy w G
postanowieniem z dnia 29 stycznia 2019 r., sygn. akt III Ca (...),

"Czy w szczególnie uzasadnionych wypadkach uczestnicy postępowania nieprocesowego, a w procesie strony, mogą uczestniczyć w rozprawie za pomocą społecznych komunikatorów internetowych?"

odmawia podjęcia uchwały.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 19 grudnia 2012 r. Sąd Rejonowy w T. orzekł o podziale majątku wspólnego byłych małżonków M. K. i A. K. Przyznał uczestnikom na ich własność wymienione w sentencji ruchomości oraz zasądził od uczestnika na rzecz wnioskodawczynie dopłatę w kwocie 32 356,25 zł, oddalając zarazem jego wniosek o ustalenie nierównych udziałów małżonków w majątku wspólnym.

Apelację wniosła wnioskodawczynie, a w czasie jej rozpoznawania, na rozprawach wyznaczonych przez Sąd Okręgowy w G w dniach 14 i 20 września

2018 r., pełnomocnik uczestnika, przebywającego poza krajem, wniósł o umożliwienie mu udziału w posiedzeniu, podczas którego miało dojść do przesłuchania wnioskodawczyni, za pomocą społecznego komunikatora internetowego („W...”), przy użyciu dostarczonych przez niego na rozprawę urządzeń (laptopa, mikrofonu oraz głośników). Pełnomocnik uczestnika podniósł, że uczestnik przeszedł chorobę nowotworową i jego stan zdrowia uniemożliwia mu przybycie do sądu i złożenie zeznań bezpośrednio przed sądem.

Rozważając ten wniosek, Sąd Okręgowy powziął poważne wątpliwości, które zawarł w przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnieniu prawnym, przytoczonym na wstępie.

Prokurator Generalny wniósł o odmowę podjęcia uchwały.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W judykaturze Sądu Najwyższego utrwalony jest wielokrotnie powtarzany pogląd, mający zaczątek w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 1999 r., III CZP 62/98 (OSNC 1999, nr 10, poz. 166), wydanej po wejściu w życie Konstytucji i mającej z nią silny związek, że instytucja zagadnień prawnych, prowadząca do związania sądów powszechnych w danej sprawie poglądem Sądu Najwyższego, zawartym w podjętej uchwale, jest wyjątkiem od konstytucyjnej zasady podległości sędziów tylko Konstytucji oraz ustawom (art. 178 ust. 1 Konstytucji). Wyjątek ten wynika z istoty postępowania dwuinstancyjnego opartego m.in. na idei apriorycznej eliminacji orzeczeń wadliwych lub błędnych, jak też jest podyktowany postulatem jednolitości orzecznictwa. U jego podłoża leży także istota określonego w art. 183 Konstytucji nadzoru Sądu Najwyższego nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych w zakresie orzekania. Z tych względów art. 390 § 1 k.p.c. powinien być wykładany w sposób ścisły (por. np. uzasadnienia postanowień Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2000 r., III CZP 2/00, OSNC 2000, nr 11, poz. 200, z dnia 29 listopada 2005 r., III CZP 102/05, nie publ., z dnia 15 grudnia 2006 r., III CZP 112/06, „Monitor Prawniczy” 2007, nr 23, dodatek, s. 11, z dnia 10 maja 2007 r., III CZP 32/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 63, z dnia 5 czerwca 2009 r., I UZP 1/09, OSNP 2011, nr 5–6, poz. 86, i z dnia 9 grudnia 2011 r., II UZP 10/11, OSNP 2012,

nr 23-24, poz. 298, a ostatnio z dnia 24 listopada 2017 r., III CZP 61/16, OSNC 2018, nr 11, poz. 108, i z dnia 15 lutego 2019 r., III CZP 87/18, nie publ.).

Zgodnie z art. 390 § 1 k.p.c., sąd drugiej instancji może przedstawić zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, jeżeli wymagające objaśnienia poważne wątpliwości powstały przy rozpoznawaniu apelacji. Wskazany postulat wykładni ścisłej nakazuje rozumienie zwrotu „przy rozpoznawaniu” w sposób precyzyjny, zwięźający, ograniczający pole zastosowania tego przepisu tylko do zagadnień, które wiążą się bezpośrednio z rozpoznawaniem apelacji, a nie wystąpiły „przy okazji” jej rozpoznawania. Chodzi zatem o zagadnienia, które przechodzą „test instancyjności”, tj. powstały przy ocenie postawionych w apelacji zarzutów dotyczących naruszenia przez sąd pierwszej instancji prawa procesowego oraz zarzutów dotyczących naruszenia prawa materialnego, z tym jednak, że w tym wypadku - w związku ze swobodą jurysdykcyjną sądu rozpoznającego apelację w dziedzinie stosowania prawa materialnego - przedmiotem zagadnienia prawnego mogą być także kwestie niepodniesione w apelacji, niezbędne jednak do rozpoznania sprawy (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r. - zasada prawna - III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55; por. także postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2006 r., III SZP 2/06, niepubl.).

W związku z tym problemy prawne, które wprowadzie powstały w związku z rozpoznawaniem apelacji (przy jej rozpoznawaniu w znaczeniu potocznym), ale nie wiążą się z zarzutami procesowymi podniesionymi w apelacji ani nie dotyczą kwestii prawnomaterialnych łączących się z rozpoznaniem sprawy *in merito*, muszą być rozstrzygane przez sąd drugiej instancji samodzielnie, autonomicznie; jego decyzje w tym zakresie są ostateczne lub - jeżeli przewiduje to ustawa - podlegają kontroli instancyjnej albo kasacyjnej.

Wątpliwości, które powstały w rozpoznawanej sprawie i stały się przedmiotem zagadnienia prawnego przedstawionego do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, nie powstały przy rozpoznawaniu zarzutów apelacyjnych i nie dotyczą materialnoprawnej istoty sporu zawisłego w postępowaniu apelacyjnym; dotyczą wyłącznie przebiegu i sposobu prowadzenia posiedzenia przed sądem

drugiej instancji, koncentrując się wokół kwestii, czy możliwy jest udział uczestnika w tym posiedzeniu za pomocą komunikatora internetowego.

Kwestię tę Sąd Okręgowy musi rozstrzygnąć samodzielnie, powinien jednak mieć na względzie, że powoływany przez niego art. 235 § 2 k.p.c. w ogóle nie może mieć w sprawie zastosowania, przynajmniej w takim kontekście, jaki otacza przedstawione zagadnienia prawne. Przepis ten dotyczy prowadzenia dowodu na odległość przy użyciu stosownych urządzeń technicznych, natomiast istotą problemu budzącego wątpliwości Sądu jest udział uczestnika, przebywającego poza sądem i chcącego wziąć udział w rozprawie - obejmującej m.in. dowód z przesłuchania stron (uczestników) - za pomocą społecznego komunikatora internetowego. W sprawie mógłby mieć ewentualnie zastosowanie tylko art. 151 § 2 w związku z art. 13 § 2 i art. 514 k.p.c., jednak zgodnie z tym przepisem uczestnicy przebywający poza siedzibą sądu prowadzonego postępowanie mogą brać udział w posiedzeniu jawnym tego sądu tylko wtedy, gdy przebywają w budynku innego sądu. Wymaganie to jest związane z koniecznością zagwarantowania rzetelności i powagi postępowania, w tym pewności identyfikacji osób biorących udział w czynności oraz bezpieczeństwa przesyłu danych. Obecność w innym sądzie - w budynku (siedzibie) innego sądu (por. art. 54, 94 i 175dc ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych, jedn. tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 52) - jest wymaganiem bezwzględny, co wynika wprost nie tylko z art. 151 § 2 k.p.c., ale także z przebiegu dyskusji poprzedzającej wejście w życie - zmieniającej ten przepis - ustawy z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny, ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 1311), w czasie której proponowano odstąpienie od omawianego wymagania, jednak projektodawca stanowczo tej propozycji nie przyjął. Inaczej mówiąc, współcześnie uczestnicy postępowania nieprocesowego nie mogą brać udziału w rozprawie przy użyciu środków komunikacji elektronicznej w sposób nieprzewidziany w art. 151 § 2 w związku z art. 13 § 2 i art. 514 k.p.c. Oznacza to, że idąca tropem wniosku uczestnika sugestia Sądu Okręgowego rozluźnienia surowych wymagań art. 151 § 2 k.p.c. nie może być uznana za wniosek *de interpretatione ferenda*, lecz jako postulat *de lege ferenda*.

Wychodząc naprzeciw wnioskowi uczestnika Sąd Okręgowy może także rozważyć ewentualne zastosowanie art. 1130 § 1, art. 1131¹ i 1135⁴ k.p.c. (por. rozporządzenie Rady (WE) nr 1206/2001 z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie współpracy między sądami państw członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych lub handlowych. Dz.Urz. WE L 174 z dnia 27 czerwca 2001 r., s. 1). Można przyjąć, że umożliwienie udziału przez osobę przebywającą za granicą za pomocą środków porozumiewania się na odległość w posiedzeniu, które odbywa się w Polsce, stanowi inną czynność w rozumieniu art. 1130 k.p.c., zatem do tej czynności odpowiednie zastosowanie miałby art. 1131 k.p.c. W szczególności miałby odpowiednie zastosowanie § 6 tego przepisu, zgodnie z którym w przypadkach wskazanych w § 1–5 sąd może postanowić, w porozumieniu z sądem lub innym organem państwa wezwanego, że przeprowadzenie dowodu, którego charakter się temu nie sprzeciwia, nastąpi przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających obecność lub udział w dokonaniu tej czynności albo jej dokonanie na odległość. Sąd zatem powinien co najmniej powiadomić właściwy sąd państwa wezwanego o zamiarze przeprowadzenia posiedzenia z udziałem uczestnika przebywającego w tym kraju za pomocą środków porozumienia się na odległość, aby możliwe było spełnienie wymagania „porozumienia” z innym sądem lub organem.

Z tych względów orzeczono, jak na wstępie.

jw